

Nr 165.

Av herr **Moberger m. fl.**, om skrivelse till Kungl. Maj:t
angående ökade statsbidrag till kommunernas utgifter för
folkskoleväsendet.

Förra årets riksdag anhöll i skrivelse, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, i vad mån och på vad sätt ändringar och tillägg i gällande skolförfattningar eller åtgärder annorledes böra vidtagas för

1) planmässig inskränkning av mindervärda skolformer, under strävan mot fullt införande av heltidsläsning,

2) förhindrande av att ingen eller dålig skolgång förekommer samt av för tidig avgång från skolan,

3) utbildande av ett tillräckligt antal folkskollärare, på det att vederbörligt meriterade lärare må kunna anställas över allt å folkskolestadiet

samt för riksdagen framlägga de förslag, för vilkas genomförande riksdagens medverkan är erforderlig.

När man tar kännedom om de orsaker som göra det svårt att på landsbygden få ett tillfredsställande och mot tidens krav svarande folkskoleväsen, skall man snart finna, att dessa, förutom de långa skolvägarna, huvudsakligen äro tre: kommunernas ringa ekonomiska bärkraft, föräldrarnas privatekonomiska intresse av att utnyttja sina barns arbetskraft och bristen på kompetenta lärarekrafter, vartill får läggas, att intresset och förståelsen för folkskolan ej alltid äro så stora, som man kunde ha rätt att vänta.

Beträffande barnets rätt till regelbunden skolgång under hela skoltiden och behovet av tillräckligt antal utbildade folkskollärare synes ovannämnda riksdagsskrivelse fullt beakta de åtgärder, som äro nödvändiga. Däremot synes oss skrivelsen ej i fullt tillräcklig mån taga hänsyn till de ekonomiska svårigheter, som ett mycket stort antal skoldistrikt ha att kämpa

med vid ett tillfredsställande ordnande av sitt skolväsen. I ovanberörda skrivelse heter det, »att införandet av heltidsläsning måste medföra bygandet av nya skolhus, vilket på många ställen allt för kännbart drabbar de redan förut hårt skattetyngda kommunerna. Ett genomförande av heltidsläsning i nyssberörda kommuner skulle ej kunna ske, såvida ej genom skatteutjämningsåtgärder avsevärda lättnader kunde beredas dessa kommuner.» Det torde dock kunna ifrågasättas, om det är enbart eller ens huvudsakligen på skatteutjämningsväg, som de ekonomiska svårigheter kunna undanröjas, vilka nu på så många håll stå hindrande i vägen för ett gott skolväsendes uppkomst.

Riksdagen beviljade förra året å extra stat under sjunde huvudtiteln för år 1918 ett förslagsanslag å 600,000 kronor att i enlighet med av riksdagen angivna villkor och grunder utgå i form av statsunderstöd åt synnerligt skattetyngda landskommuner och har i enlighet därmed den 25 juni 1917 utfärdats en kungl. kungörelse därom. I årets statsverksproposition begäras likaledes 600,000 kronor för år 1919 för samma ändamål. För att understöd enligt förutnämnda kungörelse skall kunna utgå, fordras i allmänhet, att den kommunalskatt, den landstingsskatt och den vägs katt, som kommunen samt vederbörande landsting och väghållningsdistrikt under det löpande och de två nästföregående åren beslutat till uttaxering, skola i medeltal ha föranlett ett så högt skattetryck, att detta överstiger 10 kronor för 100 kronor inkomst, varjämte stadgas, att de utgifter för kommunens folkskole- och fattigvårdsväsen, för vilkas bestridande uttaxering beslutats under det löpande året, skola motsvara ett belopp av mer än 4 kronor 50 öre för 100 kronor inkomst. Statsunderstöd utgår med det belopp, som erfordras för att det av det löpande årets uttaxeringar föranledda skattetryck för 100 kronor inkomst må kunna, till den del det föranletts av de under samma år beslutade utgifter för kommunens folkskole- och fattigvårdsväsen, nedbringas till ett belopp av 4 kronor 50 öre. Dock må understödet ej utgå med större belopp än som erfordras för att skattetrycket må kunna lättas med högst

40	procent i den mån det överstiger 10	men icke 11	kronor
50	» » » » » »	11	» » 12 »
60	» » » » » »	12	» » 16 »
75	» » » » » »	16	kronor

allt för 100 kronor inkomst.

Av den kungl. propositionen, som ligger till grund för ovannämnda kungörelse, framgår, att enligt 1914 års förhållanden 424 landskommuner

eller 17,6 % skulle få del av statsunderstödet. På grund av kristidens prisförhöjningar och därav föranlett ökat skattetryck kan förutses, att i år ett väsentligt större antal kommuner, än som skulle varit fallet 1914, komma att bli delaktiga av statsunderstöd.

Den beslutade skatteutjämningen kommer naturligen i sin mån att underlätta för de därav berörda kommunerna att på ett mera tillfredsställande sätt ordna sitt skolväsen. Det måste dock sättas i tvivelsmål, om det beviljade bidraget kan vara tillräckligt från skolväsendets synpunkt. I förutnämnda kungl. proposition beräknas i ovannämnda trycket av kommunalskatt, landstingsskatt och yägs katt kommunalskatten ingå med 8 kronor för 100 kronor inkomst. Skattesatsen är således satt så hög, att kommunerna måste hysa stor betänksamhet, innan de för skoländamål eller andra kommunala ändamål belasta budgeten så hårt, att kommunen blir berättigad till statsunderstöd. Ännu svårare blir förhållandet för de kommuner, som mer eller mindre överskridit minimigränsen, som gör dem berättigade till statsunderstöd, då ju staten endast betalar viss del av det överskjutande beloppet. Att det här ej är fråga blott om ett fåtal kommuner, visar den statistik, som vid flera tillfällen framlagts för riksdagen, t. ex. i den här meromnämnda kungl. propositionen vid förra riksdagen och herr Hamiltons m. fl:s motion nr 128 i andra kammaren vid 1914 års senare riksdag. Vi anse oss därför ej nu behöva lämna en närmare statistisk redogörelse i nämnda avseende.

Den allra första och största ekonomiska svårigheten för flertalet kommuner att rationellt ordna skolväsendet är byggnadsskyldigheten av skolorhus. I denna tid är denna tunga svårare än någonsin att bära, enär byggnadskostnaderna under krigstiden torde ha stigit med ungefär 100 % eller mera. Även om en återgång hän mot mera normala priser kan tänkas efter kriget, torde man dock ej ha att vänta en nedpressning på långt när till de pris, som gällde före kriget. Härtill kommer, att genom den allmänna prisstegringen kommunernas utgifter i allmänhet stegrats i väsentlig mån. Det är därför med verklig oro för folkskolans framtid, man tänker på möjligheterna för kommunerna under kommande år att uppfylla byggnadsskyldigheten för folkskolans behov. Den som har sitt arbete i folkskolans tjänst eller annars satt sig in i hithörande förhållanden, tvekar ej att påstå, att här ligger det svåraste hindret för folkskoleväsendets fortsatta utveckling. Det synes alldeles nödvändigt, att staten här träder hjälpande emellan, åtminstone för landsbygdens del. Ville staten bidraga med ränte fria lån eller direkt övertaga en del av byggnadskostnaderna, t. ex. en

tredjedel eller en femtedel, skulle mycket vara vunnet. Därmed skulle även en annan fördel vinnas. Enligt gällande bestämmelser skall vederbörande statens folkskoleinspektör avgiva yttrande över ritningar till nya skollokaler. Men till detta yttrande tager en församling endast den hänsyn, den finner för gott. Därför bli ofta skolhusen på landsbygden otidsenligt och otjänligt byggda. Detta kan med nuvarande bestämmelser ej alltid förebyggas, då ju steget från ett mindre lämpligt skolhus till ett så dåligt, att statsbidrag till lärarens avlöning ej kan utgå, får anses ganska långt. Skulle statsbidrag lämnas till skolbyggnaden är tydligt, att staten samtidigt skulle betydligt skärpa sina fordringar på garantier för, att lokalerna gjordes ändamålsenliga och tillfredsställande, dock med iakttagande av all möjlig sparsamhet, som är förenlig med husets lämplighet för sitt ändamål. Ett statligt byggnadsbidrag anse vi böra begränsas till landsbygdens kommuner och kanske till sådana bland dem, som äro mera ekonomiskt betungade.

Men även i ett annat avseende synes staten böra träda hjälpande emellan. Folkskoleinspektörer och andra, som haft tillfälle att iakttaga vårt folkskoleväsens tillstånd i större utsträckning, kunna vittna om att på alltför många ställen skolväsendet misskötes på ett nedslående sätt. Renhållningen försummas, lämpliga dricks- och tvättanordningar för barnen saknas, skolmaterielens rikhaltighet är den minsta möjliga, och den materiel som finnes, är ofta utsliten och föråldrad. Skollokalernas underhåll försummas i alltför många fall. Vilka äro orsakerna härtill? De kunna vara åtskilliga, av vilka flera äro mer eller mindre legitima. Men det lider intet tvivel, att den förnämsta orsaken är kommunernas ekonomiska missförhållanden. Skall det kunna bli någon riktig uppräckning av landsbygdens skolförhållanden, är det därför nödvändigt, att staten träder hjälpande emellan och deltagar i kommunernas driftkostnader för skolväsendet förutom till lärarelönerna. Sättet för ett sådant bidrags utgående kan ju tänkas olika. Man kunde ju tänka sig, att statens bidrag utginge i viss procent av den totala skolbudgeten. Det synes dock lämpligare, att anslaget tilldelas varje särskild skola. Det torde då vara riktigast att lägga barnantalet till grund, ehuru med vissa modifikationer. Vi tänka oss ett statsbidrag av 10 kronor per i skolan inskrivet och undervisat barn. Det bör dock sättas en gräns uppåt dels av statsfinansiella hänsyn dels för att förebygga förekomsten av ett alltför stort barnantal i skolorna. Det torde med fog kunna sägas, att barnantalet i en folkskola i allmänhet ej bör

överstiga 40 och i en småskola 30. Statsbidraget bör dock sättas så, att det ej direkt uppmuntrar att alltid ha maximiantalet barn i skolorna. Anslaget synes därför böra begränsas till högst 300 kronor för lärareavdelning i folkskola och högst 200 kronor för lärareavdelning i småskola. För att uppmuntra anordnandet av goda skolformer och anställandet av examinerade folkskollärare i folkskolan böra varannandagsläsande folkskolor, mindre folkskolor och lärareavdelningar i folkskola med småskollärare likställas med småskolor.

Som villkor för statsbidragets utgående bör bl. a. stadgas, att folkskoleinspektören skall intyga, att skolan är tillfredsställande ordnad med hänsyn till snygghet, hygieniska förhållanden, skolmateriel m. m. På så sätt skulle staten få en helt annan kontroll över skolväsendet än nu. Visserligen kan staten skärpa villkoren för statsbidrags utgående till lärares avlöning, men billigheten bjuder att ej gå för hårt fram. Helt annorlunda ställer sig saken, om staten väsentligt bidrager till skolväsendets allmänna driftkostnader förutom till lärarelönerna.

Den som vet, hur statens övertagande av nio tiondedelar av lärarelönerna underlättat anställandet av folkskollärare i stället för småskollärare på folkskolestadiet, kan ej tvivla på att ett statsbidrag av här skisserad storlek och beskaffenhet, skulle lämna ett högst värdefullt handtag åt skolväsendets utveckling, särskilt på landsbygden.

Det synes oss dock ej möjligt att utesluta städerna från ett dylikt bidrag. Även deras kommunalutskylder utgå numera ofta till 7 à 8 kronor pr 100 kronor inkomst, varför ju även ett statsbidrag till dem skulle vara behövt. Även om vissa såväl stads- som landskommuner ej skulle vara i högre grad i behov av ovannämnda statens bidrag, är det dock billigt, att de få sådant, då de ju på skatteväg måste bidra till övriga kommuners statsbidrag för skolväsendet. Då skolväsendet är en statsangelägenhet av första ordningen, kan ej heller gärna någon principiell anmärkning riktas mot statens övertagande av ytterligare en del av kostnaderna därför. Att alla kommuner ej i samma mån äro i behov av dylikt bidrag, kan ej gärna vara ett skäl emot, då ju statens bidrag till lärarelönerna utgår lika till alla.

På grund av vad vi sålunda anfört, få vi hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsamt utredning på vad sätt ökade statsbidrag till kommunernas folkskoleutgifter lämpligen

böra utgå samt om möjligt till nästa riksdag framlägga de förslag, vartill denna utredning kan föranleda.

Stockholm den 26 januari 1918.

E. Moberger.

Gustaf Olsson.
Ramsta.

Oscar Osberg.

Ola Jeppsson.

Axel Pehrsson.

Sv. Bengtsson.

Alfred Persson.

Ulrik Leander.

J. Rehn.

Algot Jungnell.

Felix Hamrin.

Johan Jönsson.

Carl Jansson
i Edsbäcken.

Adolf Janson.

Sven Jönsson.

Rob. Karlsson.